

الگوهای الهام بخش قدرت نرم انقلاب اسلامی با باز پژوهی نظریه ولایت فقیه امام خمینی (ره) تیمور امین ناصری، عباس سماواتی، جبریل امیدی^۳

۳۶

دوره ۱۴، شماره ۱، پیاپی ۳۶

بهار ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۶/۱۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۳/۲۱

صص: ۱۵۴-۱۳۱

شابا چاپی: ۵۵۸۰-۲۲۲۲

رتبه علمی

ب

پژوهشی، فصلنامه علمی در: JOURNALS.MSRT.IR

DOR: 20.1001.1.23225580.1403.14.1.1.0

چکیده

اندیشه فقهی و سیاسی امام خمینی (ره)، مبنای شکل‌گیری نظام اسلامی و استمرار آن محسوب می‌گردد. نظام فکری امام (ره) و اصل مترقی ولایت فقیه درحقیقت کانون الهام بخش قدرت نرم انقلاب اسلامی می‌باشد، قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در ایدئولوژی اسلامی آن و تبلیغ حضور معنویت در اجتماع و سیاست نهفته است که در انقلاب ایران توسط امام خمینی (ره) ظهور و بروز پیدا کرد و مبنای تأسیس نظام اسلامی قرار گرفت. هدف از این تحقیق باز پژوهی اندیشه امام (ره) مبنی بر نظریه ولایت فقیه است و سؤال اصلی اینکه الگوهای الهام بخش این اندیشه کدام‌اند؟ تبیین ولایت فقیه و الگوهای الهام بخشی آن و بیان ابعاد نظری آن در این نوشتار مورد واکاوی قرار می‌گیرد. تحقیق حاضر با روش تحلیلی-توصیفی بوده و گردآوری اطلاعات بصورت اسنادی صورت گرفته است. در یافته‌ها و نتایج تحقیق، ضمن بررسی نظریه ولایت فقیه امام (ره)، طرح اندیشه حکومت اسلامی (ولایت فقیه)، مرجعیت گفتمان سازی ارزشها و باورها، احیای هویت دینی، طرح و گسترش گفتمان بیداری اسلامی، ایجاد مبارزه با استکبار شرق و غرب، ایجاد وحدت و همبستگی اسلامی، قیام لله، گسترش گفتمان مقاومت اسلامی، طرح گفتمان انقلاب اسلامی در سطح جهانی و دفاع از آرمان مستضعفین در جهان، ابعاد و الگوهای الهام بخشی انقلاب اسلامی هستند که در نتیجه این الگوها، زمینه و ابزار تحقق پیوند اعتقاد بین ملت‌های جهان و احیاء ظرفیت‌های بومی همه ملل را در عصر کنونی فراهم می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: ولایت فقیه، امام خمینی (ره)، الهام بخشی، قدرت نرم، انقلاب اسلامی.

۱. دانشجوی دکتری؛ گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده علوم انسانی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده علوم انسانی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
ab.sama@chmail.ir

۳. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده علوم انسانی، تهران، ایران.

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ با تکیه بر سه پایه اصلی اسلام ناب محمدی (ص)، رهبری فقیه عادل جامع‌الشرایط یعنی امام خمینی (ره)، مشارکت و پشتیبانی همه‌جانبه و متعهدانه مردم، به پیروزی رسید و کماکان بر همین اساس نیز ثبات و استقلال و استمرار یافته است. این مبانی چارچوب قدرت نرم انقلاب اسلامی را تشکیل می‌دهند. جمهوری اسلامی نوعی دموکراسی واقعی و مردم‌سالاری دینی را مستقل از انواع رژیم‌های سیاسی موجود و قطب‌های قدرت جهانی (نظام دوقطبی غرب و شرق) پدید آورد. در چنین رژیم، نظامات و قوانین و آرمان‌ها مبتنی بر اسلام است و تمامی گردانندگان کشور با انتخاب مسئولانه و آزادانه مردم (مستقیم یا غیرمستقیم) برگزیده می‌شوند و مردم پیوسته بر پیمودن مسیر اولیه انقلاب اسلامی خویش وفادار هستند. بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی، رهبر و ولی فقیه در عصر غیبت، نایب عام امام معصوم (ع) است و به نیابت از امام عصر (عج) حجت بر مردم می‌باشد، مشروعیت نظام سیاسی و قوانین کشور به واسطه ولایت او تأمین می‌گردد، سخن او فصل‌الخطاب منازعات، اختلافات و رقابت‌ها می‌باشد، وجودش محور اتحاد ملی و انسجام اسلامی است.

رهبری حکیمانه و هوشمندانه امام خمینی (ره) در مراحل پیروزی و استقرار و استمرار نظام جمهوری اسلامی ایران همواره نقشی منحصر به فرد و مؤثر ایفا نموده است، در زمینه‌های مختلف سیاست‌گذاری کرده و چشم‌انداز مطلوب ثبات سیاسی نظام را تعیین کرده است، مسئولان و مردم را نسبت به اولویت‌های نظام متذکر ساخته و همگان را نسبت به غفلت از دشمن پرهیز داده است، فصل‌الخطاب منازعات و اختلافات بوده است، مکتب ولایت فقیه را تبیین و آن را در قانون اساسی ماندگار ساخت، ختثی کردن تهدید دشمن مرهون مدیریت و هدایت رهبری امام راحل بوده است. امام خمینی (ره) در دهه اول انقلاب اسلامی، تمامی تلاش خویش را برای تثبیت نظام جمهوری اسلامی و پایه‌ریزی ساختار و سازوکار مناسب و کارآمد برای دوام و بقای نظام بکار بستند. ایشان حفظ نظام را اوجب واجبات قلمداد کردند که سایر احکام شریعت و واجبات دینی در سایه نظام اسلامی تحقق خواهند یافت.

در این مقطع بود که استکبار جهانی توانمندی و نفوذ خود و عوامل سرسپرده‌اش را برای برهم زدن امنیت کشور و تغییر نظام بسیج کرد، بی‌ثبات سازی داخلی توسط گروهک‌های مزدور، کودتاهای نظامی، هشت سال جنگ تحمیلی را برای سقوط نظام و تجزیه کشور طرح و اجرا کردند. و همه این

توطئه‌ها توسط امام خمینی (ره) به بهترین وجه ممکن مدیریت و خنثی شدند. رهبری انقلاب در این دوران، بسیج عمومی را سازماندهی کرد و با طرح مفاهیم مذهبی و ایدئولوژیک مقدس چون عدالت، خدمت، جهاد، شهادت، ایثار، جانبازی، تکلیف محوری، بازتولید فرهنگ کربلا و عاشورای حسینی (ع) بر بحران‌ها فائق آمد و ماندگاری نظام اسلامی و امنیت کشور را تأمین و توطئه‌های دشمن را ناکام ساخت. امام خمینی (ره) با همین رویه توانستند شورش‌های تجزیه‌طلبانه، کودتاها، ترورها و انواع و اقسام تهدیدها و چالش‌ها را مدیریت کنند. اندیشه امام راحل و نظام فکری ایشان مبنای منبع قدرت نرم جمهوری اسلامی به شمار می‌رود و موجب الهام بخشی شعارها و آرمان‌های انقلاب اسلامی در میان مسلمانان و مستضعفان جهان گردیده است به طوری که تفکر امام (ره) عامل اصلی تجدید حیات اسلام و تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی در عصر کنونی به شمار می‌رود. اندیشه فقهی، سیاسی، فرهنگی و سیاست خارجی و داخلی ایشان در جهان مورد توجه افکار عمومی و نخبگی می‌باشد و مسلمانان و مستضعفان جهان به این افکار علاقه‌مند و انقلاب اسلامی را با این تفکر می‌شناسند. چراکه مکتب فقهی و سیاسی امام (ره) در ولایت فقیه تجلی یافته و نوع حکومت و حاکمیت اسلام در این اندیشه متبلور گردیده است. بنابراین تبیین صحیح این تفکر برای آحاد مردم بالأخص نسل جوان و اندیشه جو ضرورت اساسی دارد. این مهم موجب تحکیم بیش از پیش موقعیت انقلاب اسلامی و ماندگاری افکار و اندیشه امام راحل از یک سو و تقویت و تحکیم قدرت نرم انقلاب اسلامی در ابعاد مختلف خواهد شد. در این تحقیق به این سؤالات پاسخ داده می‌شود که مبانی فکری امام خمینی (ره) به عنوان منابع و عوامل قدرت نرم انقلاب اسلامی کدام‌اند؟ ولایت فقیه در اندیشه امام راحل چه جایگاهی دارد؟ الگوهای الهام بخشی نظریه ولایت فقیه در اندیشه امام خمینی (ره) چگونه تبیین شده است؟

پیشینه تحقیق و نوآوری

در مورد ولایت فقیه از منظر امام خمینی (ره) تاکنون پژوهش‌های متعددی در قالب منابع گوناگون صورت گرفته؛ نگارنده پس از بررسی و باز پژوهی مفصل در این مورد، متوجه گردید نگارندگان در مورد الگوهای الهام بخش ناشی از اندیشه امام خمینی (ره) به عنوان قدرت نرم انقلاب اسلامی (تحقیق مستقلی انجام نداده و سعی بر این دارد که با پرداختن به آن بتواند ابعاد و زوایای پنهان آن را کشف کند

تاخلاء تحقیقات گذشته در این زمینه را کاسته و روزنه ای برای اندیشه های برتر در اختیار دانش پژوهان قرار دهد. از جمله پژوهش های پیشین که در مورد ولایت فقیه از منظر امام خمینی (ره) صورت گرفته موارد زیر را می توان برشمرد:

۱) مقاله قدرت نرم در حکمرانی شایسته مبتنی بر اندیشه امام خمینی (ره) با تاکید بر شفافیت، سال ۱۴۰۱ به نویسندگی ذکریا پور سورکوهی و همکاران که در فصل نامه مطالعات نرم انقلاب اسلامی به چاپ رسیده است.

۲) مقاله حکومت اسلامی بر مبنای ولایت فقیه استراتژی انقلابی امام خمینی (ره) به نگارش امیر فرحزادی، سال (۱۳۹۷) که در مجله تاریخ نو به چاپ رسیده است.

۳) مقاله شاخص های موضوع ولایت فقیه (با تاکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی ره) به نگارش علی اکبری معلم که در مجله سیاست متعالیه به چاپ رسیده است.

۴) مقاله نوآوری امام خمینی (ره) در مبانی نظریه ی ولایت فقیه به نگارش ابراهیم کلانتری، سال (۱۳۹۱)، مجله پژوهش های انقلاب اسلامی.

۵) مقاله نگاهی کاربردشناختی به کلام امام خمینی (ره) در مورد اصل ولایت فقیه ؛ بررسی انواع پیش انگاری ها، مجله پژوهش های انقلاب اسلامی، سیده مریم فضائلی و مریم السادات طیرانی، سال (۱۳۹۳)

۶) مقاله چیستی ولایت فقیه در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، مجله مطالعات انقلاب اسلامی، نویسنده شریف لک زایی سال (۱۳۸۴).

۷) مقاله مبانی و مبادی کلامی ولایت فقیه از دیدگاه امام خمینی (ره) به نویسندگی عباس مخلص، سال ۱۳۷۷، مجله حوزه.

همان طور که ملاحظه گردید پژوهش مستقلی به عنوان الگوهای الهام بخش قدرت نرم انقلاب اسلامی با بازپژوهی نظریه ولایت فقیه امام خمینی (ره) یافت نشده و از این جنبه مقاله حاضر دارای نوآوری می باشد.

روش تحقیق

این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده و نیز از تحلیل محتوا و از گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و بررسی اسناد بهره می گیرد.

درواقع در روش توصیفی - تحلیلی عمده‌ترین جهت‌گیری پژوهش‌ها، به لحاظ قرابت روشی، جستار از توصیف و تحلیل است، دانشمندان دراهمیت جستجو از توصیف و تحلیل امور به عنوان مسائل علمی، اتفاق نظر دارند، مهم‌ترین توقع از هر پژوهشی، ارائه توصیف و تحلیل است. مسئله توصیف، از مهم‌ترین مسائل هر علمی است. آنچه امروز مقام توصیف خوانده می‌شود، صرفاً بیان اوصاف نیست، بلکه اعم از بیان اوصاف و یا نسبت بین دو متغیر است؛ پرسش از آثار، علائم و نسبت یک پدیدار با پدیدارهای دیگر، اعم از آنکه نسبت مستقیم باشد یا معکوس، درواقع جستار از توصیف است. (قراملکی، ۱۳۸۸: ۱۸۲)

همچنین در این پژوهش از روش تحلیل محتوا که از مهم‌ترین روش‌های تحقیق و پژوهش بشمار می‌رود، استفاده شده که زبان گفتاری و نوشتاری نمودی از رفتار یا کنش اجتماعی محسوب می‌شوند. افراد ممکن است رفتارها، عقاید و افکار و گرایش‌های خود را از طریق اعمالی که انجام می‌دهند، در معرض مشاهده محقق قرار دهند و گاه ممکن است از طریق زبان، آن‌ها را بیان دارند. علاوه بر این محققان اجتماعی می‌توانند از خلال نوشته‌ها و یا فیلم‌ها و نوارهای صوت به اطلاعاتی درباره شرایط و موقعیت‌های اجتماعی جامعه در گذشته پی ببرند زیرا هر نوشته علاوه بر انعکاس ویژگی‌های نویسنده تا حد زیادی از نظام فرهنگی و اجتماعی جامعه نویسنده یا گوینده متأثر است. (طالب، ۱۳۶۹: ۱۸۸) تحلیل محتوا در واقع روش مطالعه ارتباطات است و همه گونه ارتباط‌ها را چه خصوصی و چه عمومی در برمی‌گیرد، این روش بیش از هر چیز در مورد متن‌های نوشته بکار می‌رود. روش تحلیل محتوا دارای انواع مختلف است، تحلیل محتوای کیفی به بررسی محتوای منابع، اعلامیه‌ها و نامه‌ها می‌پردازد، تحلیل محتوا به محاسبه تعداد عبارات یک اثر اهتمام می‌ورزد، تحلیل ارتباطی نیز تبیین ارتباط کلمات بخصوصی را با کلمات و لغات دیگر بررسی می‌کند، تحلیل اسناد و مدارک به بررسی اسناد و مدارک تمرکز دارد. (طاهری، ۱۳۸۱: ۱۷۰) در این پژوهش از تحلیل محتوای کیفی استفاده می‌شود، مطالعه و بررسی کیفی محتوای مجموعه ۲۲ جلدی صحیفه امام خمینی (ره) و دیگر منابع مرتبط جهت بررسی اندیشه امام خمینی (ره) در مورد ولایت فقیه و الگوهای الهام بخش ناشی از این اندیشه مورد تبیین قرار می‌گیرد.

۱. مفاهیم

۱.۱. ولایت فقیه (رهبری)

ولایت فی نفسه و اولاً و بالذات از آن خداوند است. ثانیاً وبالعرض به پیامبر(ص) و امام(ع) و اولیاء الهی و فقها تفویض می‌شود. آیاتی که در روز غدیر خم نازل شده و یا آیاتی چون «الَّتِي أُوَلِي بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ»، (احزاب/ ۶) یا آیه «إِنَّمَا أُوتِيكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا...»، (مائده/ ۵۵) و بیانات رسول خدا(ص) در روز غدیر که فرمودند: «أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ»، (مجلسی، ج ۲۷: ۲۴۳) «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ». (کلینی، ۱۴۰۱ ق، ج ۱: ۲۹۵) بازگوکننده ولایت و سرپرستی و اداره امور جامعه اسلامی است، در عصر غیبت این ولایت به فقیه جامع‌الشرایط تفویض می‌شود و اطلاق ولایت بیانگر فقدان محدودیت اختیارات می‌باشد.

در این نوشتار ولی فقیه و رهبر مصداق واحدی دارند و شخص ولی فقیه را رهبر می‌نامند، رهبر همان فقیهی است که از جانب امام معصوم علیه السلام به نصب عام ولایت و مشروعیت و حاکمیت دارد. در نظام جمهوری اسلامی بر اساس اسلام و اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) و مطالبات و باورهای مردم و بر اساس اصل پنجم قانون اساسی ج.ا. ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است. ولایت در اصطلاح علم کلام و فقه اسلامی و نیز در گفتمان انقلاب اسلامی ایران به معنای فرمانروایی، اداره کردن جامعه اسلامی، سرپرستی مردم و رهبری نظام اسلامی، تصدی امور، زعامت و ریاست است، گاهی نیز به منطقه تحت حکومت، ولایت گفته می‌شود. (معلوف، ۱۹۵۰: ۱۱۶۶) ولایتی که زمامدار یک جامعه از آن برخوردار است به معنای صاحب اختیار بودن وی در اداره جامعه است. اصولاً رهبر یا راهبر کسی است که علم، توانایی و هنرمندی بسیار بالایی در اداره کشور و حفظ ثبات سیاسی و اقتدار و امنیت پایدار نظام و تأثیرگذاری بر افکار و رفتار مردم و مسئولان دارد تا آن‌ها را در جهت اهداف اصلی و حیاتی کشور و ملت ترغیب و مدیریت نماید.

۱. ۲. الهام بخشی قدرت نرم انقلاب اسلامی

مفهوم قدرت نرم توسط جوزف نای (۱۹۸۹) وارد ادبیات علوم سیاسی و روابط بین الملل شد و به یکی از گفتمان‌های رسمی در سیاست گذاری و تحقیقات علمی تبدیل شد (مرادپیری و کاوند، ۱۴۰۱: ۵) با تاملی بر موفقیت‌های چشمگیر انقلاب اسلامی ایران، به نظر می‌رسد مفهوم قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران، بفرهنگ اسلامی، پشتوانه مردمی و سیاست‌های نهادهای حکومتی استوار است (حمیدی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶) قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در ایدئولوژی اسلامی آن و تبلیغ

حضور معنویت در اجتماع و سیاست نهفته است که در انقلاب ایران توسط امام خمینی (ره) کشف و ظهور و بروز پیدا کرد و مبنای تأسیس نظام اسلامی قرار گرفت. صدور این تفکر، منشأ حرکت امت اسلام شد. با شروع جنبش و نهضت در کشورهای اسلامی این قدرت توسط مردم این کشورها فهم و تبدیل به موج بیداری اسلامی گردید و ظهور آن رادرشعارها و اقدامات عملی انقلابیون در این کشورها می‌توان مشاهده کرد. قدرت انقلاب اسلامی نه به خاطر توان نظامی یا اقتصادی آن، بلکه به خاطر وجه فرهنگی، معنوی و جهان‌گرایی اسلامی آن است. انقلاب اسلامی ایران یک مصداق از مصادیق گفت‌مان معنویت خواهی، عدالت‌جویی، استقلال‌طلبی آموزه های دین یا حضور دین در اجتماع، سیاست و حکومت است. این مطالبه در کشورهای اسلامی از راه قهر و زور به آن‌ها منتقل نشده است، بلکه این همان قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است که ریشه در اعتقادات اسلامی مشترک همه مسلمان‌ها دارد و به صورت غیرمستقیم در این کشورها باعث خیزش‌های اسلامی شده است.

مؤلفه‌های قدرت نرم، متعدد و متکثر هستند از قبیل اتحادملی، اقتدار ولایت فقیه، صبر و بصیرت مردم، فرهنگ استقامت و گفت‌مان مقاومت، تقویت ایمان و اعتقاد مردم، عزم راسخ و اراده جدی برای دفاع از انقلاب اسلامی، آمادگی پاسخ قاطع به هر تهدید با قدرت کامل و بازدارندگی تهدیدات، حفظ و فعال‌سازی ارزش‌های الهی، دفاع ملی، ظلم‌ستیزی و استکبارستیزی هستند. قدرت نرم انقلاب اسلامی به‌عنوان یک حرکت مکتبی، در بعد ملی و در بعد جهانی نیز با توجه به جهان‌شمولی مکتب اسلام و جامعیت تفکر و اندیشه امام راحل که دارای جذابیت و الهام بخشی می‌باشد دارای قدرت نرم خاص خود هست. اگر قدرت را به معنای توانایی تأثیرگذاری بر دیگران به‌منظور کسب نتایج دلخواه در نظر بگیریم، می‌توان گفت قدرت نرم عبارت است از توانایی کسب مطلوب آن از طریق «جاذبه» نه از طریق اجبار یا تطمیع.

قدرت نرم توانایی شکل‌دهی، اثرگذاری و تعیین باورها و امیال دیگران است به نحوی که تضمین‌کننده اطاعت و فرمان برداری آنان باشد. سه‌گانه «فرهنگ، ارزش‌ها، تفکر پیشوایان و رهبران» از منابع الهام بخش قدرت نرم به‌شمار می‌روند که به‌طور مستمر و مؤثر باید پیوسته تبیین و نهادینه شوند.

۲. خاستگاه و نقش ولایت فقیه

دال مرکزی در اندیشه فقهی و سیاسی امام راحل را ولایت فقیه تشکیل می‌دهد. و حکومت (اسلامی) که شعبه‌ای از ولایت مطلقه رسول‌الله (ص) است، از جمله مهم‌ترین احکام اولیه اسلام و

مقدم بر تمام احکام فرعیه حتی نماز و روزه و حج است، حاکم می‌تواند مسجد یا منزلی را که در مسیر خیابان است خراب کند و پول منزل را به صاحبش رد کند. حاکم می‌تواند مساجد را در موقع لزوم تعطیل کند و مسجدی که ضرار باشد در صورتی که رفع بدون تخریب نشود، خراب کند. (خمینی، ۱۳۶۳: ۴۵۲)

امام خمینی^(د) در خصوص خاستگاه ولایت و شرایط ولی فقیه بر این باور هستند که: پس از اینکه حکومت ثابت شد، سخن در فرد حاکم و والی است، شکی نیست که از دیدگاه شیعه، ائمه و اهل بیت (ع)، جانشینان پیامبر اکرم (ص) و رهبران جامعه اسلامی اند، ولایت عامه و خلافت کلیه الهی (که برای پیامبر (ص) ثابت بوده) برای اهل بیت (ع) نیز ثابت است و در زمان غیبت گر چه ولایت و حکومت برای شخصی و فرد خاصی مقرر نشده است، لیکن (به حکم عقل و شرع) اصل حکومت در عصر غیبت (نیز) استمرار دارد... و چون حکومت اسلامی به معنی حکومت قانون الهی است، حاکم و والی مسلمان باید واجد شرایط زیر باشد: ۱- علم به قانون الهی ۲- عدالت ۳- کفایت سیاسی و توان مدیریت، اعتبار و لزوم این شروط در رهبر و حاکم اسلامی، از بدیهیات است چنانکه در احادیث اسلامی نیز شواهدی بر آن یافت می‌شود، در این صورت امر ولایت و حکومت از شئون و وظایف فقیه عادل است. (خمینی، ۱۳۶۳: ۴۶۷-۴۶۴)

۳. ولایت فقیه در اندیشه امام خمینی (ره)

اندیشه سیاسی امام راحل و ولایت فقیه هر یک مقوله‌ای بسیار مهم در جهان اسلام به‌ویژه در میان ملت ایران بشمار می‌روند. ولایت فقیه ریشه در اسلام و سیره پیشوایان معصوم (ع) دارد. ولایت فقیه در زمان حضور معصوم نیز مطرح بوده و در عصر غیبت بر اساس نصوص و روایات صریح از اهل بیت (ع) بیش از گذشته مورد بحث قرار گرفته است. امام خمینی (ره) بیش از سایر فقیهان، اصل اسلامی ولایت فقیه را برجسته کردند، اینک ولایت فقیه، کارآمدی و اهمیت خود را در عرصه عملی به اثبات رسانده است و می‌تواند الگوی مناسب و الهام بخشی برای مسلمانان به‌ویژه شیعیان جهان باشد.

۱.۳. جایگاه، ماهیت و ضرورت ولایت فقیه از دیدگاه امام خمینی (ره)

ولایت فقیه ولایت بر امور است که نگذارد این امور از مجاری خودش بیرون برود، نظارت کند بر همه دستگاه‌ها که مبدا یک کارخلافی بکند، جلو دیکتاتوری را ما می‌خواهیم بگیریم، ولایت فقیه ضد دیکتاتوری است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۳۱۱) فقها حصون اسلامند یعنی مکلفند اسلام را حفظ کنند.

(خمینی، ۱۳۷۸: ۶۷) رئیس‌جمهور اگر با نصب فقیه نباشد، غیر مشروع است، وقتی غیر مشروع شد، طاغوت است، اطاعت او اطاعت طاغوت است، وارد شدن در حوزه او، وارد شدن در حوزه طاغوت است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۲۱۱) ولایت فقیه برای مسلمین یک هدیه‌ای است که خدای تبارک و تعالی داده است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۰۷)

اینکه در قانون اساسی هست، این بعض شئون ولایت فقیه است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۶۴) باید عرض کنم حکومت که شعبه‌ای از ولایت مطلقه رسول‌الله (ص) است، یکی از احکام اولیه اسلام است و مقدم بر تمام احکام فرعی، حتی نماز و روزه و حج است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۵۱)

ولایت فقیه و حکم حکومتی از احکام اولیه است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۴۵۷) ولایت فقیه است که جلوی دیکتاتوری را می‌گیرد، اگر ولایت فقیه نباشد دیکتاتوری می‌شود. (خمینی، ۱۳۸۶: ۱۱۹)

بنابراین ولی فقیه و رهبر در اندیشه امام خمینی (ره) نایب عام امام عصر (عج) و منصوب از جانب آن حضرت به نصب عام می‌باشد، ولی فقیه ولایت و مشروعیت الهی دارد و همه تصرفات و قوانین و عملکردها به تبع ولایت او مشروعیت پیدا می‌کند، این ولایت در اداره امور جامعه همانند ولایت معصوم (ع) است از این رو امام راحل (ره) همواره بر ولایت مطلقه فقیه تأکید و تصریح داشته‌اند. شاخصه‌های حکومت مطلوب در اندیشه‌ی سیاسی امام خمینی ره را چنین می‌توان فهرست کرد: قانونی بودن حکومت، الهی بودن حکومت، مردمی بودن حکومت، غیراستبدادی بودن، عادل بودن، سعادت‌بخش بودن، مجری احکام اسلام بودن، ملهم از رویه پیامبر و ائمه اطهار بودن، غیر تحمیلی بودن، مساوی بودن همه طبقات و افراد و اقشار و افراد در برابر قانون. (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۴۹۰)

۲.۳. قلمرو اختیارات ولایت فقیه (رهبری) از دیدگاه امام خمینی (ره)

از نظر امام (ره)، همه فقها در عصر غیبت به نصب عام از سوی امام معصوم به ولایت گمارده شده‌اند. اگر یکی از فقهای دارای شرایط، حکومت تشکیل داد و مردم ولایت او را پذیرفتند، ولایت وی از قوه به فعل درمی‌آید و در همه اموری که امام معصوم (ع) ولایت دارد به‌جز مواردی که ویژه امام معصوم علیهم السلام است، ولی فقیه نیز نسبت به مصلحت جامعه و امت اسلامی ولایت دارد. (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۰: ۱۷۰)

۳.۳. امام خمینی و ولایت مطلقه فقیه

ولایت مطلقه به معنای ولایت بی‌حدّ و حصر نیست، اضافه مطلقه بر ولایت فقیه به نوعی نسبی است، یعنی اطلاق در چارچوب شرع و فقه اسلامی، ولی فقیه حق ندارد هر طور میل دارد و دلش می‌خواهد رفتار نماید بلکه باید دقیقاً در چارچوب شریعت سلوک و رفتار نماید. امام خمینی (ره) می‌فرماید: در اسلام حکومت قانون است هیچ جا در حکومت اسلامی نمی‌بینید که یک خودسری باشد، یک اعمال رأی باشد. (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۸: ۲۸۱-۲۸۲) ولایت فقیه با همّت امام خمینی (ره) از قلمرو فقهی خارج و در جایگاه اصلی خود یعنی فلسفه سیاسی و علم کلام اسلام قرار گرفت و سپس این مسئله را با براهین عقلی و کلامی شکوفا ساختند به نحوی که بر همه مسائل فقه سایه افکند و نتایج فراوانی به بار آورد. تا جایی که امام ولایت فقیه را از بدیهیات دانستند که تصوّر صحیح آن موجب تصدیق و اعتراف به ضرورت آن خواهد گشت. (خمینی، ۱۳۷۸: ۱)

در مکتب امام خمینی (ره)، فقیه جامع‌الشرایط در عصر غیبت امام زمان (عج)، همه سمت‌های اعتباری امام معصوم را دارا است. حکومت ولی فقیه شعبه‌ای از ولایت مطلقه رسول خدا (ص) و یکی از احکام اولیه اسلام است که بر تمام احکام فرعی، حتی نماز، روزه و حج تقدم دارد و به تعبیری دیگر «کلیه امور مربوط به حکومت و سیاست که برای پیامبر و ائمه (ع) مقرر شده، در مورد فقیه عادل نیز مقرر است و عقلاً نمی‌توان فرقی میان این دو قائل شد». (خمینی، ۱۳۷۲: ۳۵)

۴. ابعاد الهام بخشی نظریه ولایت فقیه

الهام بخشی را لغت نامه دهخدا به معنای "در دل افکندن" تعبیر کرده است (دهخدا، ۱۳۶۹: ۲۸۱)؛ بنابراین شخص الهام بخش یک آرمان و آرزو را در دل و فکر دیگران می‌اندازد و آنها را به پی‌جویی آن ترغیب می‌کند. فرهنگ لاروس نیز "به دل افتادن چیزی" که دل بدان آرامش یابد و خداوند آن را به بعضی از بندگانش اختصاص می‌دهد تعبیر کرده است (خلیل جرّ، ۱۳۶۷: ۲۲۷). درمتهی الارب نیز به "آنچه خدای تعالی در دل افکند" گفته می‌شود (صفی پورشیرازی، ۱۳۹۳: ۳۲۲۹). در فرهنگ عمید نیز به معنای در دل افکندن امری یا مطلبی تعبیر شده هست (عمید، ۱۳۵۷: ۲۲۷) بنابراین ولی فقیه برخی آرمان‌ها و راهبردهای حیاتی را به گونه‌ای تدبیر و القا می‌کند که سرلوحه افکار و رفتار مخاطب قرار می‌گیرد و آنها را به کنشگری مطابق راهبرد خویش سوق می‌دهد. مسئله

انقلاب و انقلابی‌گری، بیداری اسلامی، استکبارستیزی، بصیرت، مبارزه با ظلم و فساد و امثال آن از این قبیل هستند.

انقلاب اسلامی با الهام بخشی و ارایه‌الگوی مبارزه به مسلمانان منطقه، آنان را به مبارزه علیه استکبار، واستبداد و استثمار فراخواند و مدعی است که فقه سیاسی اسلام و حاکمیت آن می‌تواند کشورهای اسلامی را از یوغ مستکبرین نجات بخشد و همه جهان اسلام را زیر پرچم اسلام مجتمع نماید.

دور اندیشی و عمق شناخت نویسندگان قانون اساسی از اسلام ناب محمدی (ص) حول الهام بخشی اسلام، انقلاب اسلامی و گستره نفوذ ولایت فقیه در اندیشه و ذهن آزاد اندیشان و روشنفکران عالم در دو اصل یازدهم و یکصد و پنجاه چهارم قانون اساسی متجلی است. دراصل یازده آمده است: دولت جمهوری اسلامی موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد. (هدایت نیا، ۱۳۶۸: ۱۴)

و دراصل ۱۵۴ قانون اساسی نیز به حمایت از مبارزات حق طلبانه علیه مستکبرین اشاره دارد که: جمهوری اسلامی درعین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در هر نقطه جهان حمایت می‌کند. (هدایت نیا، ۱۳۶۸: ۲۸)

بدین دلیل که منشاء تفکرات انقلاب امام (ره)، دین اسلام بود، بدون تردید این تفکرات و رهبری امام برای مسلمانان عالم خصوصاً جوانان، انگیزه آفرین و الهام بخش است. بنیان‌گذار انقلاب اسلامی، آنگاه که خواست مبانی اندیشه سیاسی انقلاب را پایه‌ریزی کند، به عنوان یک مجتهد تراز اسلام در درس خارج حوزوی خود نظریه ولایت فقیه را از حوزه فقه (فعل مکلف) به حوزه کلام (فعل خداوند) منتقل و با استدلال متقن و مستحکم به عنوان پایه و اساس طرح و ساختار حکومت پیشنهادی، ارائه و در معرض همه اندیشه‌های سیاسی قرار داد. این نظریه، اجتهاد ایشان از شیوه حکومت و حاکمیت در اسلام بود- که سابقه طولانی در اندیشه اسلامی داشت و با ادامه مبارزات مورد تایید همه اندیشمندان و سیاستمداران حوزه و دانشگاه قرار گرفت. بنابر این ریشه و مرجعیت فکری انقلاب اسلامی به اصل مترقی، قرآنی و تاثیر گذار ولایت فقیه استناد دارد. و هر جا از تاثیر و نفوذ معنوی و الهام بخش انقلاب اسلامی بحث می‌شود نظر به نفوذ روحانی و معنوی اصل ولایت فقیه است که امریست در حوزه ماموریت انبیاء و اولیاء.

امام (ره) هدایت را از ارکان ولایت و سیاست انبیاء و اولیاء می داند و معتقد است؛ سیاست این است که جامعه را هدایت کند و راه ببرد ... و تمام ابعاد انسان و جامعه را در نظر بگیرد. (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۳: ۴۳۱) و این راهبری جامعه برای وصول به حق و قیام لله را در غیبت معصوم علیه السلام جز نائب او صلاحیت ندارد.

۴. ۱. مصادیق الهام بخشی نظریه ولایت فقیه

۴. ۱. ۱. قیام برای خدا و اتکا به قدرت الهی

در اندیشه امام خمینی (ره) تنها راه اصلاح بشر و جهان، قیام لله است و انقلاب اسلامی نیز با چنین نگاهی از سوی امام (ره) رهبری و هدایت شد و توانست به دور از امیال نفسانی و منافع گروهی به پیروزی برسد.

قیام لله، یعنی قیام حق بر باطل، آشکارسازی حق و پوشاندن باطل، قیام الوهیت بر طاغوت، قیام الله بر شیطان، قیام انسانیت بر توحش، قیام تمدن بر بربریت، قیام مظلوم علیه ظالم... و در چنین قیامی شکست معنا ندارد و کشته شدن نیز خود پیروزی است؛ و اِحْدَى الْحُسَيْنِ است.

"قیام اگر لله هست، برای خداست، قیام لله هیچ خسران ندارد، هیچ ضرر توی آن نیست، قیام های برای دنیا دو رو دارد، یک رویش ضرر است، یک رویش نفع است... اما اگر چنانچه قیام برای خدا باشد، انسان کاری را برای خدا بکند، این هیچ توی آن ضرر نیست...". (خمینی، ۱۳۸۵، جلد ۵: ۳۴-۳۵)

در حوزه تأثیر گذاری باید گفت؛ امام خمینی (ره) با رهبری بی نظیر خویش ملت ایران را در سطحی از تأثیر گذاری قرارداد که الگوی مسلمانان و مستضعفان باشد و فرمودند: همّت و شجاعت ملت ایران می تواند الگوی دیگر ملل قوار گیرد. (خمینی، ۱۳۸۵، جلد ۳: ۱۷)

در فرازی دیگر فرمودند: ملت ایران می تواند به دلیل اتکای به خدا و دست کشیدن از قدرت های مادی و... جریان بت شکنی را در دنیا رهبری کند. (خمینی، ۱۳۸۵، جلد ۱۵: ۱۸۲)

بنابراین؛ قیام و حرکت در راه خدا و ب رای خدا، دعوتی است مطابق فطرت الهی و پاسخی است به تقاضای ملتهای دارای فطرت الهی و پاک که تحت استثمار فکری و فرهنگی قدرت های اهریمنی و استکباری مسلط بر جهان کنونی فریاد یا للمسلمین سر داده اند. کارکرد ولایت فقیه در قیام لله دعوت به حق و فطرت است که نقطه اشتراک ابناء بشر است و به همین دلیل هم ظرفیت بیشتری برای پذیرش جهانی دارد و منع بسیار غنی برای الهام بخشی ارزش های الهی و قدسی دارد.

۴. ۱. ۲. مرجعیت گفتمان سازی ارزش‌ها و باورها

یکی از کارکردهای ولایت فقیه در انقلاب اسلامی و در جهان اسلام، مرجعیت رسمی تبیین ارزش‌ها و مطالبه‌گری و فراگیر ساختن باورهای دینی است. حراست از کیان اسلام و توسعه فرهنگ اهل بیت (ع) به اقصی نقاط جهان به ویژه در دو دهه اخیر برجسته بوده است. از عصر شیخ مفید و شیخ مرتضی تا عصر امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای، مراجع بزرگ اسلام، ضمن پاسداری از فرهنگ دینی و ارزشهای معنوی، موفق به گسترش آن برای تشنگان حقیقت در سراسر جهان شده‌اند. نقش علمای آگاه به زمان، دارای بینش اصیل اسلامی و برخوردار از صداقت، تقوا، استحکام رای و برخوردار از پایگاه مردمی در بسیج و تمرکز بخشی آحاد مردم در پرتو اندیشه ولایت فقیه، محرک و بسیار تاثیر گذاری در اجتماعات مسلمین بوده است. و موجب ظهور یک قطب جدید قدرت مبتنی بر ائدئولوژی اسلامی با محوریت ولایت فقیه گردیده است.

دکتر مصطفی آیوب، دانشمند مسلمان آمریکایی و مسئول گروه مطالعات ادیان در دانشگاه تمپل آمریکا در مورد رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران می گوید:

بنده معتقدم که تاریخ، امام خمینی (س) را به عنوان بزرگترین شخصیت جهانی قرن بیستم معرفی خواهد کرد، زیرا او فردی بود که هم نبوغ سیاسی و هم نبوغ دینی داشت. درست است که ولایت فقیه به عنوان یک مفهوم اسلامی شیعی از غیبت صغری همواره مورد بحث و بررسی بوده ولی امام خمینی (س) به این مفهوم تفسیر دیگری دادند که امام معصوم علیه السلام از طریق علمایی که فقیه اند نقشی در حکومت دارد و آن علماء نائبان امام علیه السلام هستند و چنانچه در شخصی خصوصیتی که امام عصر علیه السلام بیان کرده فراهم گردد، فقیه اول خواهد بود. بنده معتقدم که از جمله مهم ترین تأثیرات نهضت امام خمینی (س) این بوده که حکومت در یک کشور بزرگ و با اهمیت اسلامی را از ماهیت لائیکیتی آن به ماهیت اسلامی و دینی مبدل ساخت و بدین ترتیب جمهوری اسلامی الگویی برای جنبش های اسلامی جهان گردید. من بر این باورم که از لحاظ قدرت فکری، امام خمینی (س) تنها یک فرد یا پدیده فردی نبود بلکه یکی از سازندگان تاریخ بود. (پاک نیت، ۱۴۰۱)

۴. ۱. ۳. نفوذ معنوی و روحانی انقلاب اسلامی

یودو(اودو) اشتاین باخ مدیر مؤسسه شرق شناسی آلمان در مورد نفوذ شخصیت مرجع عالی قدر شیعیان جهان امام خمینی(ره) آورده است: امام خمینی سیاسی‌ترین رهبر معنوی جهان، با شخصیتی جذاب و کاریزماتیک، تمام آرمان‌های جمهوری اسلامی که بر مبنای آنها ساخته شده است، از افکار ایشان ریشه می‌گیرد. (دریغ، ۱۳۹۹: ۳)

نفوذ معنوی و فکری امامین انقلاب در افکار عمومی مردم آزاد اندیش و روشنفکر جهان، اکنون بیش از هر زمانی افزایش یافته است. بسیج‌کنندگی مردم ایران در مقابله با تهاجم خارجی در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و ترغیب و تهییج ایرانیان علیه متجاوزان خارجی مثال زدنی است. بسیج‌کنندگی ملت‌های مسلمان برای ایستادگی در برابر اشغالگران خارجی و شکل‌گیری بسیج مردمی در کشورهای مسلمان منطقه از آثار الهام‌گیری مبارزان مسلمان منطقه از اندیشه استکبار ستیزی رهبران انقلاب است. بعلاوه بسیج‌کنندگی مردمی در میان ملت‌های مستضعف جهان از آمریکای لاتین تا آفریقا و دیگر ممالک جهان و در مقطع کنونی قدرت بسیج‌کنندگی مردم برای مقابله با فتنه‌های گوناگون بسیار سرنوشت‌ساز بوده است.

۴. ۱. ۴. گسترش گفتمان مقاومت اسلامی

مقوله مقاومت اسلامی به‌عنوان یکی از شاخصه‌ها و ارکان انقلاب اسلامی، ناشی از گفتمان امام(ره) است. امام خمینی(ره) و آیت‌الله خامنه‌ای مسئله مقاومت اسلامی را مطرح کرده و آن را با ادبیات جذاب و منطقی روشن القا نمودند و جریان‌های اسلامی نیز به آن پیوستند. دیدگاه امام به مقاومت یک نگاه اعتقادی و قرآنی است، به این معنا که مقاومت در راه حق، متضمن تحقق وعده‌های الهی و پیروزی جبهه حق در برابر لشکریان باطل است. از طرفی جمهوری اسلامی ره توشه‌ای بزرگ از تجارب مقاومت چندین ساله چه پیش از انقلاب و چه پس از انقلاب در اختیار دارد. رهبران انقلاب اسلامی بر این باور بودند که این تجارب راهگشای ملل منطقه بوده و خواهد بود. بر همین اساس معادله مقاومت در منطقه، با کمک جمهوری اسلامی تغییر یافت و تبدیل و ارتقاء سنگ در دست فلسطینیان به «موشک جواب موشک» در غزه و طوفان الاقصی در ۷ اکتبر ۲۰۲۳، سایر مقاومت‌های اسلامی در برابر اشغالگران، در واقع ملهم از انقلاب اسلامی می‌باشد.

مقاومت اسلامی در سطح منطقه در چند عرصه نمود بیشتری یافته است: نخست مقاومت اسلامی لبنان که با محوریت حزب‌الله به مبارزه با اشغالگری اسرائیل برخاست و شکست‌های سختی را به

ارتش اسطوره‌ای رژیم صهیونیستی تحمیل کرد. نماد دوم الهام بخشی انقلاب، در صحنه فلسطین تجلی یافت که با ظهور گروه‌هایی چون حماس و جهاد اسلامی مبارزات تاریخی مردم فلسطین را در برابر اشغالگران صهیونیستی، وارد مرحله جدیدی نمود. نماد سوم تأثیر پذیری رهبر شیعیان نیجریه شیخ زکراکی از اندیشه امام و رهبر انقلاب است که در مدت کوتاهی شیعیان آن منطقه از یک اقلیت بسیار کوچک به جمعیت چند میلیونی مبدل گردیده است. تشکیل حشد الشعبی در عراق، انصارالله در یمن، سوریه، بحرین و... همه و همه ملهم از اندیشه جهانی انقلاب اسلامی و ایده وحدت بخش ولایت فقیه امامین انقلاب اسلامیست.

۴. ۱. ۵. گسترش گفتمان بیداری اسلامی

انقلاب اسلامی ایران با الهام از ایدئولوژی اسلامی داعیه دار سعادت و خوشبختی تمام جهانیان است؛ طبیعی بود که نتواند در محدوده جغرافیایی ایران توقف نماید و می‌بایست پیام آن و امواجش در درجه اول، به ملت‌های مسلمان، کشوره‌های همسایه و سپس به همه ملت‌های مستضعف جهان برسد از این رو صدور انقلاب از همان روزهای نخست مورد توجه مسئولان قرار گرفت. و بدین ترتیب صدور انقلاب به مفهوم صدور اندیشه و عقاید انقلاب که منبعث از دین مبین اسلام است در برنامه‌های انقلابیان قرار گرفت. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۸۷)

احمد هوبراندیشمند و روزنامه‌نگار مسلمان سوئسی در تشریح تأثیرات عظیم انقلاب اسلامی می‌گوید: امام خمینی (ره) نه تنها مسلمانان را بیدار کردند، بلکه بر جهان غیر اسلام هم از خود تأثیراتی برجای نهادند و او بیدارگر همه موحدان در عصر ماست. وی که دانشمندی آلمانی و قائم‌مقام دانشکده فنی دانشگاه «برمن» آلمان است، معتقد است که «امام خمینی (ره) بیدارگر همه موحدان در عصر ما است. احیای دین و معنویت در روزگاری که سیطره مادیت و ابزار مادی و اندیشه‌های ضد معنوی جامعه بشری را در چنبره خود گرفته بود. مدیون امام خمینی (ره) و یاران انقلاب اسلامی ایران است. (هوبر احمد، ۱۹۸۶ م)

روند بیداری اسلامی و خود آگاهی مسلمین در جهان اسلام ملهم از نظریه ولایت فقیه امام (ره) شکل گرفت و در چند دهه اخیر گسترش چشمگیری داشته است. موج بیداری اسلامی که از پیروزی انقلاب اسلامی آغاز شد، و در سال‌های اخیر به شمال آفریقا رسید و به سرعت سایر مناطق غرب آسیا را درنوردید، از همان ابتدا مورد اهتمام امامین انقلاب بود. در سطح کلان و راهبردی، نگاه

به این تحولات، ناظر به احیای امت واحده اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه دین و عقلانیت و علم و اخلاق بود که در مقابل طرح‌های سلطه جویانه غربی همچون جهانی سازی قد علم کرد. در باور رهبران انقلاب، بیداری اسلامی یک حقیقتی است که اتفاق افتاده و بتدریج هسته‌ی بیداری (یقطه) اسلامی رشد کرده، ثبت شده و دارد خود را نشان می‌دهد... چهل و چهار سال قبل، این مسئله در ایران اتفاق افتاد؛ امروز هم در دنیای اسلام، در شمال آفریقا، این را مشاهده می‌کنید. موج بیداری اسلامی با تدبیر و پیگیری و گفتمان سازی رهبران انقلاب به سرعت کشورهای اسلامی را فراگرفت و استکبار را به عقب نشینی و انفعال واداشت.

۶. ۱. ۴. دمیدن روح وحدت، همگرایی و همبستگی اسلامی

ولی فقیه (رهبری انقلاب) منادی وحدت اسلامی است. اکنون بیش از هر زمانی وحدت اسلامی به بلوغ خود نزدیک شده است و نخبگان و جریان‌ها و جنبش‌های اسلامی در مسیر وحدت به نقطه اشتراک نسبی رسیده‌اند. اتحاد و همبستگی در ایران علیرغم تکثر قومی و مذهبی قابل تحسین است. مهم‌ترین ظرفیت‌های دستیابی به وحدت و همگرایی ملی در ایران را باید در موقعیت سرزمینی و تاریخی، موقعیت زبانی - فرهنگی، دین و مکتب اسلام، قانون اساسی، مشروعیت قانونی و مردمی، منافع ملی، دشمن مشترک، خودآگاهی ملی، مردم‌سالاری و... و مهم‌تر از همه در تدبیر و مدیریت ولایت فقیه جستجو کرد. رهبر هوشیار و آگاه به زمان همه مؤلفه‌های قدرت نرم و سخت را احیا و فعال می‌کند و از نفوذ تجزیه و تضعیف نظام سیاسی پیشگیری و جلوگیری می‌نماید. در میان عوامل وحدت بخش مهم‌ترین عنصر نقش‌آفرین را باید در قدرت بی‌ظنیر ولایت و رهبری حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری نام برد.

۷. ۱. ۴. ترویج ایده تشکیل حکومت اسلامی

تشکیل حکومت اسلامی، یکی از اقدامات عملی در جهت ایجاد وحدت و همبستگی است. امام (ره) در این زمینه چنین بیان می‌کنند که: "ما برای اینکه وحدت امت اسلام را تامین کنیم، برای اینکه وطن اسلام را از تصرف و نفوذ استعمارگران و دولت‌های دست‌نشانده آن‌ها خارج و آزاد کنیم، راهی نداریم جز اینکه تشکیل حکومت بدهیم. چون به منظور تحقق وحدت و آزادی ملت‌های مسلمان بایستی حکومت‌های ظالم و دست‌نشانده را سرنگون کنیم و پس از آن، حکومت عادلانه اسلامی را که در خدمت مردم است به وجود آوریم. تشکیل حکومت برای حفظ نظام و وحدت

مسلمانان است، چنان که حضرت زهرا علیها سلام در خطبه خود میفرماید که امامت برای حفظ نظام و تبدیل افتراق مسلمانان به اتحاد است" (خمینی، ۱۳۷۸: ۱۷۱). امام اصل ولایت فقیه را پشتوانه نظری حکومت اسلامی می داند و معتقد است در سایه رهبری واحد ولی فقیه است که راهکارهای دیگر روح می گیرد و به حرکت در می آید و می تواند کارآیی خود را اثبات کند؛ امام این اقدام را مهمترین راهکار برای تحقق وحدت و همگرایی و همبستگی امت اسلامی می داند.

۴. ۱. ۸. دمیدن روحیه ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی

یکی از ارزشهای مورد نظر شیعه، عدم پذیرش استکبار و سلطه کافران است چنانچه در آیه شریفه ۱۴۱ سوره نساء در قرآن کریم آمده است "لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا" (عباسی و همکاران، ۱۴۰۱: ۷) در زمانه ای که جهان اسلام به علت حاکمیت سلاطین جور دچار ذلت شده بود و دولت‌های دست نشانده اجازه ابراز وجود به ملت‌ها نمی‌دادند و رژیم‌های سلطنتی به نیابت از استکبار جهانی هرگونه صدای مخالف را در نطفه خفه می کردند، بنیان گذار جمهوری اسلامی با هدایت بزرگترین انقلاب ضد استکباری تاریخ معاصر جهان، تحول شگرفی در محیط بین المللی ایجاد کرد و علاوه بر شکست هیمنه ابر قدرت‌ها باعث بیداری ملت‌های آزادی خواه تحت ظلم و سلطه مستکبران گردید. با رهبری آیت‌الله خامنه‌ای این روند امیدبخش تر و در مسیری عزت‌آفرین قرار گرفت و با الهام از اندیشه و تدابیر رهبری امام (ره) روحیه انقلابی و افکار ضد استکباری در ملت‌ها زنده شد و رژیم‌های دست نشانده یکی پس از دیگری توسط ملت‌ها برکنار شده و مردم در مسیر دستیابی به حقوق خود قرار گرفتند. این مطلب یکی از امیدها و آرزوهای بنیان گذار انقلاب بود که: امیدوارم که این انقلاب به همه دنیا و برای همه مستضعفین، برای نجات همه مستضعفین به همه دنیا صادر بشود و همه همان راهی که برای شما هست و غلبه کردید بر دشمن اسلام و دشمن ملت، مستضعفین هم غلبه کنند بر مستکبرین. (خمینی، ۱۳۸۵: ۱۲۰-۱۱۹)

«استکبارستیزی، ایستادگی قاطع در مقابل حرکت کفر و نفاق در سطح جهان و مرزبندی شفاف با دشمنان انقلاب و دین، شاخص‌های اصلی هستند؛ اگر کسی مرزبندی شفاف با دشمنان انقلاب و دین نکند، قدر خود را کاهش داده است و اگر به آن‌ها گرایش پیدا کند، از دایره نظام خارج می‌شود».

(خامنه‌ای: ۱۳۸۹)

«بحمدالله امروز عزت مردم در کشور ما، بر اثر همین روح استکبارستیزی است و استکبارستیزی موجب انزوای هیچ ملّتی نمی‌شود». (خامنه‌ای: ۱۳۷۷)

«فرهنگ دوری از سلطه‌ی استکبار، استکبارستیزی، میل به استقلال و در دست داشتن سرنوشت خود، در دل‌های این مردم رسوخ پیدا کرده است، آن‌ها از این ناراحت‌اند. آن‌ها ملّتی را می‌خواهند که مثل برّهی رامی آنجا قرار گیرد، این‌ها هم رژیم‌ها را بر او تحمیل کنند، یا از آن‌سوی مرزها به او دیکته نمایند؛ آن ملّت هم بی‌هیچ مقاومتی آن‌ها را انجام دهد و آن راه را برود. ملّت بیدار، ملّت هوشیار، ملّت آگاه به مسائل سیاسی، ملّتی که اگر مسئولانش هم بخواهند برخلاف این خطّ مستقیم حرکتی بکنند، اعتراض خواهد کرد؛ این‌گونه ملّتی را این‌ها دوست ندارند». (خامنه‌ای: ۱۳۷۶)

۴. ۱. ۹. انداز از فتنه‌ها و عبور از آنها

فتنه‌گری از عوامل اصلی خشونت در جهان اسلام بوده است. فتنه باعث از بین رفتن امنیت و منافع ملت‌های اسلام گردیده است. فتنه عبارت از وضعیتی است که قدرت تشخیص حق از باطل در بخشی از جامعه به دلیل وجود تردیدها، ابهامات و شبهات تضعیف شده باشد. مؤلفه‌های فتنه عبارت‌اند از اینکه افراد جامعه حق و باطل را با اشخاص می‌سنجند، معارضه خودی‌ها علیه حاکمیت، لغزش خواص، به هم ریختن مرز دوستی‌ها و دشمنی‌ها، وجود عقبه مردمی هرچند در ابتدا و جابجا شدن متن با حاشیه اتفاق می‌افتد به طوری‌که در جریان فتنه نیت واقعی بیان نمی‌شود. در طول چهاردهه گذشته (گام اول) پیدایش فتنه‌هایی از جنگ گنبد و ترکمن صحرا تا جنگ تحمیلی هشت ساله و کودتاها و... از فتنه ۱۸ تیر ۷۸ در کوی دانشگاه تهران تا فتنه سبز ۸۸ پس از انتخابات ریاست جمهوری با رمز تقلّب، اغتشاشات ۹۶، ۹۸ و پاییز ۱۴۰۱، مهم‌ترین عنصر افشاگر و خشتی‌کننده فتنه‌ها در همه این مقاطع، اشارات و رهنمودهای امامین انقلاب در جمهوری اسلامی بوده است.

این خصیصه در سراسر جهان اسلام به صورت ملموس دیده می‌شود. رهبری در انقلاب فتنه‌های استکبار جهانی علیه ملت‌های منطقه را شناسایی و برملا کرده و ملّت‌های مسلمان را به مصاف اشغالگران کشانده است و حضرت آیت الله خامنه‌ای رمز پیروزی و ماندگاری این انقلاب را اتکا به ایمانها؛ اتکا به خدا می‌داند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰: ۹۷۴). اکنون در کمتر نقطه‌ای از جهان اسلام میدان برای سلطه‌گری استکبار باز است. فتنه و هابیت، فتنه داعش، فتنه القاعده، فتنه‌های قومی و مذهبی یکی پس از دیگری توسط استکبار جهانی و دشمنان اسلام و مسلمین شکل گرفته و با تدابیر رهبر(ولی

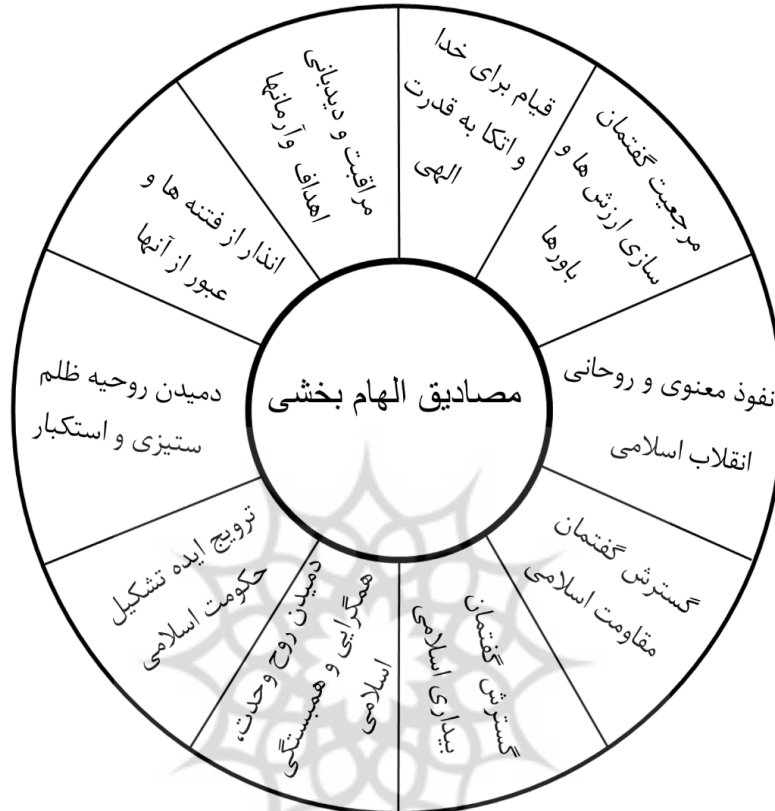
فقیه) و بسیج گری او در جهان اسلام از بین رفته و می روند. رهبر(ولی فقیه) در تشخیص به هنگام فتنه‌ها و توطئه‌ها و تهدیدهای دشمنان به‌خوبی ظاهر شده است و برای مقابله با آن‌ها بسیج عمومی را به کار بسته است.

۴. ۱. ۱۰. مراقبت و دیده‌بانی اهداف و آرمان‌ها

تعیین اهداف اصلی و بازتولید و گفتمان سازی اهداف و یادآوری مداوم آن‌ها از کارکردهای امامین انقلاب بوده است. رهبران الهی تلاش کردند و می‌کنند حاکمیت و جامعه اسلامی دچار روزمرگی نشود، به حواشی تمایل پیدا نکند، انحرافی در مسیر خدمت و حرکت انقلاب رخ ندهد. در این راستا ترسیم فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی با هدف دستیابی به تمدن نوین اسلامی و عصر ظهور (عج) در ۵ مرحله و تبیین ویژگی‌ها و الزامات آنرا می‌توان از مصادیق این هدف‌گذاری بیان نمود:

- اول: ایجاد انقلاب اسلامی یعنی یک دگرگونی و تحول بنیادین بر اساس ارزش‌های اسلامی.
 - دوم: تأسیس نظام اسلامی و هندسه عمومی حاکمیت و تدوین منشور اصلی نظام (نظام سازی).
 - سوم: ایجاد دولت اسلامی یعنی تشکیل منش و روش دولتمردان به گونه اسلامی (دولت سازی).
 - چهارم: ایجاد جامعه و کشور اسلامی به‌عنوان الگوی موفق زندگی بر مبنای اسلام (جامعه پردازی).
 - پنجم: ایجاد تمدن نوین اسلامی و دنیای اسلامی (تمدن سازی). (قربی، ۱۴۰۲: ۸۷)
- در پایان تصریح می‌شود که الهام بخشی رهبران انقلاب اسلامی در جایگاه ولایت فقیه نقش بی‌بدیلی در انسجام بخشی جهان اسلام داشته است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه گیری

یکی از اثرات بسیار بزرگ انقلاب اسلامی ایران به رهبری رهبر کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی (ره) اثر نظریه ولایت فقیه است که باعث شد فقه سیاسی اسلام (البته با صبغه شیعی آن) از سر در گمی ساختار برای نوع حاکمیت نجات یابد. این نظریه، ساختار و شیوه حکومت در اسلام را به جهانیان و اندیشه های سیاسی جهان معرفی کرد و خود نیز با الگو گیری و الهام از حاکمیت ده ساله اسلام در عصر رسول مکرم اسلام (ص) در مدینه و حکومت پنج ساله امام علی علیه السلام در کوفه؛ در طول ۴۴ سال گذشته با هدایت افکار و اذهان و اثبات کار آمدی این شیوه حاکمیت، الگوی برتر و موفق را در اداره سیاسی کشور با بر آوردن نیازهای مادی و معنوی انسان به سایر ملل معرفی کند. الهام بخش بودن ولایت فقیه در بین امت ها و نخبگان از جنس نفوذ یا قدرت مصطلح نیست بلکه

از جنس دعوت الهی و روح بخشی و تاثیر روحانی و معنوی و مبتنی بر " ادع الی سبیل با الحکمه و الموعظه الحسنه " است. و لذا اندیشه امام (ره)، الهام بخشی جهانی دارد و مرزهای قدرت نرم و سخت را گسترش می دهد. چرا که امام معتقد بود بُعد معنوی و جهان گرایی اسلامی بُعد اصلی انقلاب اسلامی است. (خمینی، ۱۳۸۵: ۹۰) در نتیجه ایده حاکمیت ولایت فقیه زمینه و ابزار تحقق پیوند اعتقاد بین ملتهای جهان و پل ارتباطی بین ملتها و احیاء ظرفیت های بومی همه ملل را در عصر کنونی فراهم می سازد.

فهرست منابع

- قرآن کریم.
نهج البلاغه.
- اسپوزیتو، جان ال (۱۳۸۲). انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیر شانه چی، تهران: نشر باز.
- اکبری معلم، علی (۱۳۹۹). شاخص های موضوع ولایت فقیه (با تاکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی (ره))، سیاست متعالیه، ۸ (۳۰)، ۱۶۴-۱۴۶
- پاک نیت، عبدالکریم (۱۴۰۱). امام خمینی از منظر دانشمندان غرب، بازیابی شده در تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۲۲
به نقل از سایت <https://www.imam-Khomeini.ir/185956>
- جُرّ، خلیل (۱۳۶۷). فرهنگ لاروس، سید حمید طیبیان، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۴). اندیشه سیاسی امام خمینی، تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
- حمیدی، علی؛ آل کجیاف، حسین؛ الفتی، حسن (۱۴۰۱). جایگاه و تاثیر کارکردهای نظارتی حزب بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، مطالعات قدرت نرم، ۱۲ (۲)، ۱۳۹-۱۶۱.
- خامنه ای، سید علی (۱۳۹۰). معارف انقلاب (مروری بر دیدگاه های حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی پیرامون انقلاب اسلامی)، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی
- خامنه ای، سید علی (۱۳۷۷). بیانات رهبری در صحن مطهر حضرت امام رضا(ع)، بازیابی شده در تاریخ ۱۳۷۷/۰۱/۰۱، به نقل از سایت <https://www.Khamenei.ir/2879>
- خامنه ای، سید علی (۱۳۸۹). بیانات در دیدار با اعضای بسیجی هیئت علمی دانشگاه‌ها، بازیابی شده در تاریخ ۱۳۸۹/۰۴/۰۲، به نقل از سایت <https://www.khamenei.ir/9640>
- خامنه ای، سید علی (۱۳۷۶). بیانات در دیدار با دانش‌آموزان و دانشجویان، بازیابی شده در تاریخ ۱۳۷۶/۰۸/۱۴، به نقل از سایت <https://www.Khamenei.ir/9945>
- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۳). کتاب البیع، قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸). وصیت‌نامه سیاسی الهی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸). ولایت فقیه و حکومت اسلامی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۵). صحیفه ۲۲ جلدی امام خمینی (ره)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۶). کلمات قصار، پندها و حکمت‌ها، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۶۹). لغت‌نامه، تهران: مؤسسه دهخدا.

- ذکریا پور سورکوهی، سعید؛ علویان، مرتضی و عباس تبار، رحمت (۱۴۰۱). قدرت نرم در حکم رانی شایسته مبتنی بر اندیشه امام خمینی (ره) با تاکید بر شفافیت، مطالعات قدرت نرم، ۱۲(۲)، ۲۳۱-۲۰۹
- صفی پوری، عبدالرحیمین عبدالکریم (۱۳۹۳). منتهی الارب فی لغه العرب، ترجمه صفی پور شیرازی، تهران: دانشگاه تهران.
- طالب، مهدی (۱۳۶۹). مطالعات اجتماعی (روش تحقیق علمی)، تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- طاهری، ابوالقاسم (۱۳۸۱). روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: نشر قاموس
- عباسی، کریم؛ قائم پناه، صمد و شمسینی غیاثوند، حسن (۱۴۰۱). قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و جنبش های اسلامی جهان اسلام نمونه موردی حزب الله لبنان، مطالعات قدرت نرم، ۱۲(۲)، ۲۵۹-۲۷۹.
- عمید، حسن (۱۳۵۷). فرهنگ عمید، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- فرحزادی، امیر (۱۳۹۷). حکومت اسلامی بر مبنای ولایت فقیه استراتژی انقلابی امام خمینی ره، تاریخ نو، ۴ (۲۴)، ۱۴۳-۱۲۶
- فضائلی، سیده مریم؛ طیرانی، مریم السادات (۱۳۹۳). نگاهی کاربرد شناختی به کلام امام خمینی (ره) در مورد اصل ولایت فقیه؛ بررسی انواع پیش انگاری ها، پژوهش های انقلاب اسلامی، ۳(۱)، ۲-۱۳.
- قراملکی، احد (۱۳۸۸). روش شناسی مطالعات دینی، مشهد: دانشگاه رضوی.
- کلانتری، ابراهیم (۱۳۹۱). نوآوری امام خمینی (ره) در مبانی نظریه ی ولایت فقیه، پژوهش های انقلاب اسلامی، ۱(۱)، ۷۱-۱۰۲.
- کلینی، محمد ابن یعقوب (۱۴۰۱ ق). اصول کافی، بیروت.
- لک زایی، شریف (۱۳۸۴). چیستی ولایت فقیه در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، مطالعات انقلاب اسلامی، ۱(۲)، ۲۸-۱۱.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق). بحارالانوار، بیروت: موسسه الوفاء
- مخلصی، عباس (۱۳۷۷). مبانی و مبادی کلامی ولایت فقیه از دیدگاه امام خمینی (ره)، حوزه، ۱۵(۸۵) - ۸۶، ۱۰۶-۶۳.
- پیری، هادی مراد و کاوند، ندا (۱۴۰۱). رسالت های راهبردی دانشجویان به مثابه قدرت نرم در جهاد تبیین با بهره گیری از منویات امام خامنه ای (مدظله العالی)، مطالعات قدرت نرم، ۱۲(۴)، ۷-۲۷.
- معلوف، لویس (۱۹۵۰). المنجد، بیروت: دارالمشرق.
- هدایت نیا، فرج الله (۱۳۸۱). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قم: نشر جمال.

هویر، احمد (۱۹۸۶م). تحلیل انقلاب اسلامی از نگاه اندیشمندان غربی، باز یابی شده در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۲۵ به نقل از سایت ۱۴۳۴۲۰ / [http:// www.adyannews.com](http://www.adyannews.com)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی